

Euskal komunikazio sistemaren arauketaren inguruko erronkak

RAMON ZALLO

EHUko Ikus-entzunezko Komunikazio eta Publizitate Saileko irakaslea

Ikus ditzagun (Hego) Euskal Herriko komunikazioaren eta kulturaren erronketako batzuk eta Euskal Autonomia Erkidegoaren (EAE) arauketaren inguruko beste batzuk.

Komunikazioa eta kultura Euskadin: ezaugarritu nahian¹

- EAEn eta Nafarroan *komunikabideen kontsumo* maila nabarmendu egiten da; irrtiaren eta, batez ere, prentsaren kontsumoak ez du espainiar batez bestekoekin inolako zerikusirik. Prentsaren *hedapenak* eta irakurketak eta irratietako audientziak Europako batez bestekoak dituzte; seguru asko hezkuntza-mailaren, etengabeko tentsio politikoaren eta gizarte zibil indartsuaren ondorioz gertatuko da hori.
- *Nahiago dira* bertako informazio-bideak, eta gehiago erabiltzen dira horiek egoitza nagusia Estatuko hiriburuan dutenak baino. Hobespen hori are nabarmenagoa da prentsaren kasuan, batez ere bertako prentsa irakurtzen baita.

- Prentsan ez bezala, *irradi-telebistaren kudeaketaren* kasuan indartsuagoak dira Madrilen egoitza daukatenak.
- Dena dela, aurreko puntuan azalduetako egia izan arren, bertako komunikabideen aldeko aukera ere nabarmen-tzen da irradi-telebistan, EITB informatiboan audien-tzietako buru izateko lehian ibiltzen baita nahiz telebis-tan nahiz irratan.
- *Desorekak* daude komunikazioko barne-sistemako titu-lartasunaren eta ideologiaren eta gizarte-errealitatearen artean. Hori bereziki nabarmena da prentsaren kasuan. Herrialde oso politizatua eta polarizatua izan arren, ez da oso plurala kanpoko irradi-telebistetan eta barneko idatzizko komunikabideetan. *Plutokrazia mediatiko kon-tserbadorea* da nagusi —nahiz EAEn nahiz Nafarroan— eta erreferentzia nazional espainiarra du.
- Hego Euskal Herriko *lurralde* bakoitzak bere prentsa du, baina Araba salbuespena da. Hala ere, *El Correoren* ara-bar edizioa oso nagusi den arren, *Noticias de Álava* egon-kortu egin da.
- Batez besteko *soziolinguistikoetatik* aldenduta, komuni-kabideetan euskarak duen presentzia hizkuntza manten-tzeko eta garatzeko batez bestekoetatik oso urrun dago. Komunikazio-sistemaren eskaintza *erdarazkoa* da batez ere; ondorioz, hizkuntza-normalizaziorako tresna izan ordez, oztupoa da. Harritzekoa da gobernu abertzaleek irrati- eta telebistako normalizazio-prozesuak artatzeko Ikus-en-tzunezko Kontseiluren bat ezarri ez izana.
- Erakunde arautzailerik ez dagoenez, *gizarte zibilak eta erabiltzaileak* ez dute euren kexak eta kritikak non aur-keztu; ondorioz, blogak ugaritzen ari dira eta gizarte-sa-reak ere gero eta gehiago erabiltzen dira komunikatzeko.
- Euskal kulturak eta ahotsak ez dituzte euren muga fisi-koak ia gainditzen; hori dela eta, kanpora komunikatu daitekeen kultura eta euskaldunen *kanpo* irudia besteen erabakien mende daude.

- Bi paperezko komunikabide minoritariok —*Garak* eta *Deiak*, eta, ez hain nabarmen, Noticias taldeak— lotura zuzenak dituzte alderdi politiko abertzaleekin. Joera berezia europar ereduarekin alderatuz gero.
- Komunikabideen pisua oso erlatiboa da, nahiz eta hutsaren hurrengoa ez izan *Iritzi Publikoa* eratzeko.

Laburbilduz, komunikazio-maparen koherentzia hobetu daiteke. Komunikazio-sistema mugatua eta mendekoa da, ez dator bat europar herrialde instituzionalizatua izatearekin eta kultura-proiektua edukitzearekin. Gaur egun, Euskal Herri penintsularreko komunikazio-sistemak ez ditu behar bezala betetzen bertako kultura- eta komunikazio-espazioaren beharrak. Informazio- eta komunikazio-beharrak eta eskariak betetzetik oso urrun dago.

Batetik, muga politikoek eta administratiboek harremanak zabaltzeko eta sendotzeko trabak jartzen dituzte eta komunikaziorako espazio libre eta garatzailea eratzeko oztopo dira. Bestetik, euskal ikus-entzunezko komunikazio-sistema mugatua eta mendekoa da estatuko arautze-arrazoien ondorioz —Estatu-nazio espazioari eta horren ikuskera erradial eta piramidalari lehentasuna ematen baitio—. Oso urrun dago eremu soziolinguistiko eta integratzaileetako printzipio pluralistei, deszentralizatzaileei eta normalizatzaileei erantzutetik.

Lurreko Telebista Digitalari buruzko 2006ko dekretuaren ondoren gertuko eremuari lotutako telebista-eskaintza hobetu zen arren, prentsan bertako operatzaile kopurua hazi beharra dago, batez ere *on line*koak. Era berean, erkidegoko irratia babestu beharra dago —gaur egun aintzatesten ez diren arren— eta tokiko telebista euskalduna suspertzeko beharra ere badago, komunikabideen kalitatea, pluraltasuna eta deontologia hobetzeko beharra egoteaz gain.

Harrigarria da subiranotasun politikoa halako suhartasunez eskatzen duen Estaturik gabeko Nazio batek komunikazio arloko subiranotasunean horrelako zabarkeria izatea. Katalunian ez da horrelakorik gertatzen, han gai hauek le-

henengo lerroan egon dira beti. Gure klase politiko osoa, salbuespenik gabe, ez da gai honetan inondik eta inora ere eskuzabala izan. Egon den eta egongo den zeruertz bakarria kontrol politikoa izan da. Denontzako eta, bereziki, herrialdearentzako arau egokiak egon ordez.

Gure komunikabide-sistema definitzen saiatu nahi izanez gero, honelako zerbait esan beharko litzateke: *pluralismo polarizatua*, *dua* (kanpoko/barnekoa), *barne desorekaduna*, *ar*lo soziolinguistikoan *normalizaziorik gabea* eta *sozialki al-dendua*.

Egiteko dagoen oinarrizko arauketa

Herrialde handi askotan agenda politikoko gai nagusia da hau, baina ez da hala gertatu euskal agenda publikoan, gainerakoek baino esposizio eta arrisku handiagoko kultura minoritarioa izan arren. Egin beharreko bi oinarrizko lege daude, ondorengo garapenerako bide izango direnak biak ere (FM eta tokiko telebisten dekretuak, balizko Albiste Agentzia batenak).

Ikus-entzunezko Komunikazioaren eta Ikus-entzunezkoaren Kontseiluaren Legea

Arautzen lehentasuna du Ikus-entzunezko Komunikazioaren Legeak eta Euskadirako Ikus-entzunezkoaren Kontseilua martxan jartzeak.

Bada lege horren zirriborro bat; Ibarretxeren garaian egin zen, baina tiraderaren batean sartuta dago, EAJk —arautzearen aurkako alderdia, gobernuaren konpromisoetako bat izan arren— horrelako legerik ez baitzuen nahi izan. Ibarretxek bete zuen agindutakoa, baina alderdiak ez, blokeatu egin baitzuen.²

Halako erakunderik —Ikus-entzunezkoaren Euskal Kontseilua— ez dagoenez, komunikazioen sistema kolapsatuta egon da oihanaren legepean: garai batean, inolako betebe-

harrik gabeko tokiko telebista alegalez bete zen; ondoren, 2006ko Dekretuak normalizatu zuen etapan, esleipendunek betebeharrak bete gabe uzten zituzten. FM irratiaren kasuan ez da gutxieneko baliorik eta betekizunik partekatu edo eskatu...

Kontseilu honen zeregin nagusia ikus-entzunezko gizarte komunikabideentzat ezarritako araudia betearaztea eta zaintzea izango litzateke; horrek mota askotako eragileen egitura ekarri beharko luke, eta gai honetako printzipioen eta legezko arauen arabera edukiak (publizitate-arauak, publizitate-denbora eta -mezuei dagokienez, kulturaren eta euskararen sustapena, gutxiengoei errespetua, erabiltzaileen eta eragileen eskubideak eta betebeharrak). Kontseiluaren osakerak eta funtzioek ez lukete gobernuen eta enpresa-interesen mende egon beharko. Programazioa zaintzea litzateke bere zeregina; izan ere, gobernuak ez du nahi eta ezin du gai hori ukitu, eskarmentatuta baitaude.

Ikus-entzunezko Komunikazioaren eta Ikus-entzunezkoaren Kontseiluaren Legeak honakoak jaso beharko lituzke:

- Irrati eta TB operadoreak *gaitzeko* sistema juridiko bakarra, espainiar Ikus-entzunezko Komunikazioaren Lege Orokorrekin kontraesanik gabe.
- *Gutxieneko betebeharrak* batzuk programazioan, bertako ekoizpenari, euskal obraren sustapenari, hizkuntza-ehunekoei eta zerbitzu publikoaren beste betebeharrak batzuei buruz. Era berean, Lege batek baino ezin ditu definitu oraindik definitu gabe dauden oinarritzko kontzeptuak (zer da euskal obra, zer da erkidegoko irratia, hizkuntza arau orokorrak...), eta are gehiago orain, nahiz FMn nahiz tokiko telebistan kudeaketa pribatua nagusi denean.
- Ikus-entzunezko Komunikazioaren Euskal Kontseiluak tokiko eta erkidegoko igorpenak *arautzeko* eta zehatzeko gaitasuna luke, legea betearazteko eta pluraltasuna eta ikusleak defendatzeko, eta baita estatu mailako deskonexioetan ere.

EITBri buruzko Lege berria

EITBri buruzko Lege berria behar da; multimedia boka-ziodun korporazio bezala definituko duena, bere gizarte-rola eta informazioaren gizartean duen tokia eguneratuko duena, aniztasunari eta *gobernantzari* helduko diona, euskal komunikazio-espazioa sustatuko duena eta zerbitzu-publikoaren xedeak edo informazio-, kultura- eta hezkuntza-arloak azpimarratuko dituena.

Garrantzi berezia du Zerbitzu Publikoaren defentsak. Zerbitzu Publikoaren ohiko ezaugarriei (denentzako sarbidea, gehiengoarentzako programazio-eskaintza eta gutxiengoak gogoan hartzea, kalitatea, informazioa, neutraltasuna, nortasuna, kudeaketa demokratikoa, independente izateko moduko finantzazioa) aldaketetara nahitaez egokitzearen ondoriozko zeregin batzuk gehitu behar zaizkie: kultura- eta komunikazio-espazio propioaren artikulazioa; kultura-memoria, berrikuntza eta sormena; euskal eremurako eta kanporako komunikatzeko modu berrietan gaitasuna, zerbitzu lotuak eta elkarreragileak eta edukien kanalizazioa dena delako euskarriak erabilia; egiazko hizkuntza-normalizazioa; erkidego askotarikoaren bertebrazioa; gizartearekiko gertutasuna, lotura eta babesa; ekoizpen propioa; multiplataforma; espazio publikoaren eraikuntza; kudeaketa eraginkorra...

Hori dela eta, EITBren funtzioak zehaztu beharra dago. Aukera hauek lirateke: informazioaren independentzia eta kalitatea; Zerbitzu Publikoaren zereginetan eredugarritasuna; nortasun indartsua; gertutasun emozionala; hizkuntzaren aldeko apustu argia; taldeko imajinarioan oinarritzea; berezko agenda sortzea; telebista tematikoan eta zerbitzuetan sartzea; euskarri anitzen aldeko apustua, barnean eta globalean erreferentzia izateko; sormena; funtzio integratzaileak, parte hartzaileak eta hezitzaileak; langile gogotsuak; bertako ekoizpena eta gertuko ikus-entzunezko industria sustatzea...

Agintaldi Marko eta Kontratu Programa figurak

Egokia dirudi Agintaldi edo Akordio Marko eta Kontratu Programa eredia izatea, gauzak zehazteko, 2010eko Komunikazioaren Lege Orokorra adierazi bezala. Eusko Legebiltzarrak, gehiengo osoz, zortzi edo bederatzi urterako Agintaldi Marko bat onartuko balu helburu orokor eta lerro estrategiko batzuei buruz, gauzak oso erraztuko liriateke Kontratu Programentzat. Kontratu horiek gobernuak eta EITBk adostuko lituzkete hiruzpalau urtean behin, eta Legebiltzarrari horren berri emango litzaioke.

Administrazio Kontseilua

Agintaldi Markoetarako eta Kontratu Programetarako go-reneko organo eragilea litzateke, eta programazioa eta Korporazioaren kudeaketa zuzenduko lituzke.

Administrazio Kontseiluak ez luke profil politikorik izan beharko, ezta legealdi bakoitzera lotuta egon beharko ere; Legebiltzarrak aukeratu beharko luke urtean behin, eta hiru urtean behin erdia berritzeko aukera egon beharko litzateke.

Kontseilariak ez lukete profil politikoa izan beharko. Full time eredia aukeratuz gero, eta komenigarriena dirudi, gehienez sei kide egon beharko liriateke, presidentea barne. Presidente hori Zuzendari Orokorra ere izango litzateke eta kalitatezko botoa izango luke. Eredu orekatua izateko, kontseilarien erdiek kudeaketaren mundukoak beharko lukete eta gainerakoek ikus-entzunezko ekoizpen mundukoak edo komunikazio-ikerketaren mundukoak. Bi hereneko gehiengoz aukeratu beharko liriateke, bigarren txandan hiru bosteneko gehiengoz eta, geldialdia luzatuz gero, gehiengo osoz. Administrazio Kontseiluaren funtzioetan sartuko liriateke kudeaketa ekonomikoa eta programazioko jarraibide orokorrak. Kontseilua litzateke eskumenduna eta Zuzendaritza betearazlea.

Horien artetik aukeratuko luke Legebiltzarrak *Zuzendaritza Orokorra* bi herenez, hiru bostenez eta, geldialdia luza-

tuz gero, gehiengo osoz. Zuzendaritza Orokorra ez litzateke pertsona bakarreko organoa izango, baina ordezkatzeko eta betearazteko funtzioak izango lituzke. Hautagaiak Ganberako Osoko Bilkurari azalduko lioke agintaldi horretan Kontseiluarentzako izango lukeen «jarduera programa».

Beste organoak eta funtzioak

Era berean, *governantza* demokratiko ona lortze aldera, *Programaziorako Gizarte Batzorde Aholkularia* arautuko luke. Hori ere Legebiltzarrak aukeratuko luke eta oso egokia izango litzateke legitimaziorako, parte hartzeko, prestigiorako eta autojagoletzarako, zentzu publikoan.

Informatiboen Kontseilu Profesionalak eta *Erredakzioaren Estatutuak* informatiboen kalitatea eta deontologia bermatuko lukete...

Sarbide aktiborako eta *pasiborako eskubidea* aintzatestearen funtzioa honakoa izango litzateke: komunikazioa ekoizten duenari eta zentzua duenarentzat itzultzea; hau da, gizarteari itzultzea, baina ez izaki abstraktu bezala, baizik eta bere aniztasunean. Aholku Batzordearen funtzioa litzateke sarbide-eskubidea zehazteko proposatzea, agintari independenteak arduratuko lirateke gainbegiratzeaz, eta Administrazio Kontseiluak onartuko luke, araudi baten bidez.¶

[Arantzazu Azpillagak euskaratua]

1. Bilbon 2012ko urriaren 4an eta 5ean EHUko Ikus-entzunezko Komunikazio eta Publizitate Sailak antolatutako «Krisia eta politikak. Irrati-telebista publikoa ikusmiran» izeneko II. Nazioarteko Kongresuan azaldutako ezaugarriak laburtu dira hemen eskematikoki (www.ehu.es/ehusfera/congresoradiotelevisionpublica/files/2012/11/Ramón_ZALLO_RETOS-DEL-SISTEMA-VASCO-DE-COMUNICACIÓN_EL-PAPEL-DE-EITB.pdf).
2. EAJren 2012ko hauteskundeetarako programaren 15. ekimena hauxe zen: «Ikus-entzunezko Komunikazioaren Legea sortu»; aldiz, EITBren Legea aldatzerik ez zen aipatzen, Andoni Ortuzarrek Ikus-entzunezko Komunikazioaren II. Kongresuan egin zen alderdien arteko eztabaidan aipatu bazuen ere. PSE-EEren programan bai bata eta bai bestea zeuden. Bildurenean ez bata eta ez bestea.